

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Назирова Марҳамат Назаровна дар мавзӯи “Маориф дар низоми арзишҳо ва стратегияи ҳаётии ҷавонон (дар мисоли Тоҷикистон), ки барои ҳимоя барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 22.00.04 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) пешниҳод шудааст”

Марҳилаи муосири рушди ҷомеаи Тоҷикистон бо тағйиротҳои амиқ дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёт тавсиф мешавад. Дигаргуниҳои ҳаматарафа на факат дар сатҳи макро, ҳамчунин дар сатҳи микро ба амал омада истодаанд, ки ба ҳаёти одамон ва шахсони алоҳида таъсири муҳим мерасонанд. Дар зери таъсири ин дигаргуниҳо стратегияи маҳсуси ҳаётии ҷавонон, ки бо намудҳои нави арзишҳо алоқаманд аст ташаккул меёбад.

Табиист, ки маҳз дигаргунсозиҳои сохторӣ ва функционалии ҳаёти ҷамъиятӣ тағйиротҳои асосҳои арзиши фаъолияти ҳаётии шаҳро муайян намудаанд. Пеш аз ҳама ин ба он қишлоғи аҳолии Тоҷикистон даҳл дорад, ки имрӯз онҳо раванди иҷтимоишавиро мегузаранд, яъне ҷавонон. Маҳз дар шуури ҷавонон таҷдиди ҷиҳатҳои арзиши бо маориф вобаста ба амал омада истодаанд.

Мубрамияти омӯзиши масъалаи мақоми маориф дар низоми стратегияи ҳаётии ҷавонон ба баланд шудани накни таҳсилот дар раванди умумиҷаҳонӣ ва ҳамчунин зиёдшавии нақше, ки бояд таҳсилот дар азнавсозии ҷомеаи Тоҷикистон бозад, вобаста аст. Мубрамияти мавзуъ инчунин бо баланд шудани талаботи ҷамъиятӣ дар хусуси фаҳмидағирии тағйирёбии нақши функционалии маориф дар муайн намудани дурнамо ва моҳияти стратегияи ҳаётии ҷавонон ва зарурати таҳлили сотсиологии ин раванд вобаста аст.

Гуфтаҳои болоро ба назар гирифта метавон тасдиқ кард, ки омӯзиши мавзуъи “Маориф дар низоми арзишҳо ва стратегияи ҳаётии ҷавонон (дар мисоли Тоҷикистон) дикати бештарро аз тарафи илм талаб мекунад. Дар кори диссертационӣ муфассал дараҷаи омӯзиши мавзуъ таҳлил шудааст, мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмет асоснок шудаанд, нуқтаҳои асосии ҳимояшавандай диссертатсия кушода дода шудаанд. Диссертатсия аз муқадимма, ду боб (7 параграф), хулоса ва руихати адабиёт иборат аст. Ҳаҷми умумии диссертатсия 170 с.

Барои ноил шудан ба мақсад диссертант масълаҳо мегузорад, ки ба муайян намудани ҳадафи арзишҳои маориф дар муҳити ҷавонони муосир ва фазои таҳсилотии онҳо, нақни маориф дар стратегияи ҳаётии онҳо; таҳлили тағйири стратегияи ҳаётии ҷавонон дар шароити дигаргуншавии ҷомеа ва г. равона шудаанд.

Навоварии илмии тадқиқот аз он иборат мебошад, ки ҳарчанд дар кишвар олимони соҳа дар самти маориф ва бахши ҷавонон таҳқиқот бурдаанд, vale масъалаи арзишҳои маориф дар стратегияи ҳаётии ҷавонон ба таври алоҳида таҳқиқ нигардидааст ва омӯзиши масъалаи мазкур дар бахши иҷтимоии кишвар таҳқиқоти нав мебошад. Навғонии

илмии тадқиқот дар он ифода меёбад, ки бо истифода аз назарияҳои гуногуни олимон доир ба масъалаи мазкур таҳқиқотхо гузаронида шуда, арзишҳои маориф дар стратегияи ҳаётин ҷавонон муайян карда шудааст

Дар таҳқиқоти мазкур усулҳои умумиилмӣ ва усулҳои хоси илмҳои сотсиологӣ, инчунин усулҳои таҳлили таъриҳӣ, таҳлили оморӣ, вазифавӣ, муқоисавӣ, бахогузорӣ ва пешӯй мавриди истифода қарор дода шудаанд. Ҳамзамон, дар раванди таҳқиқот усулҳои миқдорӣ ва сифатӣ истифода гардидаанд, ки барои баррасии паҳлухои гуногуни масъалаи таҳқиқшаванда мусоидат намудаанд. Қайд кардан ба маврид аст, ки муаллиф дар раванди таҳқиқот бештар ба усулҳои сотсиологӣ такя намудааст, ки он омӯзиш ва баррасии воқеяти масъалаи арзишҳои маорифро дар стратегияи ҳаётин ҷавонон ташкил медиҳад.

Нуқтаҳои муҳими диссертатсия дар шакли монография ва мақолаи дар маҷаллаҳои илмии аз тарафи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА-и Федератсияи Россия эътироғардида инъикос ёфта, ба нашр расонида шудаанд.

Боби якуми рисолаи илмӣ ба “**Таҳлили ҷанбаҳои назариявии арзишҳои маориф**” баҳшида шуда, дар он ақидаҳои назариявии олимони доҳил ва хориҷи қишвар баррасӣ гардидаанд. Диссертант арзишҳои маорифро аз назари илмҳои гуногун ва ақидаҳои олимони ватанию хориҷӣ ба таври умумӣ тавсиф кардааст. Зимни таҳлил ва омӯзиши ақидаҳои олимон маълум гардид, ки арзишҳои маориф ба гурӯҳҳои зерин чудо мегарданд: арзишҳои иҷтимоӣ-таълими; арзишҳои фарҳангӣ-таълими; арзишҳои этно-таълими ва арзишҳои динӣ-таълими.

Таҳлили назариявии рушди низоми маориф ва арзишҳои он дар муҳити ҷавонон муайян намуд, ки тағииротҳои гуногуни иҷтимоӣ-иқтисодии қишвар ва тағиироти худи ҷомеа бевосита ба дигаргуншавии низоми маориф таъсир мерасонад, ки дар заминаи он ташаккулёбии шаҳс низ тағиир меёбад. Диссертант қайд мекунад, ки маориф дорои арзишҳое мебошад, ки моҳиятан барон оянда фаъолият намуда, ба дигаргуншавии ҷомеа ва субъектҳои он, пеш аз ҳама, ба тағиирёбии насли наврас замина мегузорад ва рушди онро пешакӣ муайян месозад. Дар ин раванд, пеш аз ҳама, ба омӯзиши тафаккури мардум ё худ менталитети он эътибори маҳсус додан зарур аст. Арзишҳои амиқи маънавӣ-аҳлоқӣ, фарҳангӣ ва асосҳои ҷаҳонбинӣ дар рафтори ҷамъиятию инфириодии одамон зоҳир мешаванд.

Диссертант қайд мекунад, ки фазои таҳсилотии ҷомеаи Тоҷикистон ба истеҳсолот таъсири бевосита мерасонад, зоро бе назардошти он таҳлили рушди ҷомеа гайриимкон мебошад. Омӯзиши масъалаи таълими ҷавонон низ бе муносабати он бо фазои таҳсилот ва ҳусусиятҳои фаъолияти он дар шароити номуайяни иҷтимоӣ рӯяқӣ хоҳад буд.

Самтгирии қасбӣ чун раванди интиҳоби роҳи минбаъдаи ҳаёти шаҳсӣ ба низоми самтгирии арзиши он такя менамояд. Барои хидояти қасбии ҷавонон самтгирии шаҳсият ба меҳнат ва ларёфти маълумоти даҳлдори қасбӣ муҳимтар аст. Арзиши меҳнат ва таҳсилот дар ҷомеаи имрӯза меҳварӣ мебошанд ва бисёр ҷанбаҳои фаъолнокии иҷтимоии

шахро муайян менамоянд. Онҳо барои интихоби роҳи ҳаёт кумак расонида, асоси арзёбӣ ё интихоби ин ё он стратегияи ҳаётни мутобик бо шароити тағйирёфтаистодан иҷтимоӣ ва заминai далелнокии меҳнат мебошанд.

Муаллиф қайд менамояд, ки ҷавонон имрӯз бо мушкилоти ҳудшиносии қасбӣ дучор мешаванд, ки яке аз сабабҳояш тиҷоратишавии таҳсилот мебошад. Аммо сатҳи маълумотнокӣ ба сабаби пайдо кардани обруҷ эътибор ва маком дар ҷомеа, ба даст овардани диплом, самтирии номуносиби қасбӣ (аз он ҷумла, тамоюлоти бештар ба сӯи фаъолияти миёнаравӣ ва гайра) коҳиш мейбад. Бисёр мутахассисони ҷавони дипломдори қишвари мо ба ҳориҷа рафта, дар он ҷо дар соҳаи хизматрасонии сатҳаш ҳеле паст машгӯл мешаванд, ки он барои рушди шаҳсияти онҳо таъсири манғӣ мерасонад.

Аксарияти ҳатмкунандагони муассисаҳои таълимии таҳсилоти умумӣ, қасбӣ-техникий ва миёнаи маҳсус дар бораи талаботи бозори меҳнат маълумоти кофӣ надоранд. Онҳо наметавонанд ҳусусиятҳои шароити иҷтимоӣ-иқтисодиро, ки шакл ва ҷанбаи фаъолияти қасбиро муайян менамоянд, ба назар гиранд ва инҷунин, дар бораи ҳуди қасб тасаввуроти дуруст надоранд. Яъне қасб барои ҷавонон факат василаи дастёбӣ ба тарзи муносibi зиндагӣ, бе назардошти арзишҳо ва аҳамияти иҷтимоии он мебошад. Ҷунин муносибати ҷавонон ба фаъолияти қасбӣ ба он оварда расонид, ки дар бозори меҳнати қишвар дар баъзе соҳаҳои иқтисоди миллӣ мутахассисон зиёданд ва дар соҳаҳои дигар мутахassis намерасад.

Боби дуюми рисолаи илмӣ ба таҳлили **“Масъалаи ташаккули стратегияи ҳаётни ҷавонони Тоҷикистон дар соҳаи маориф”** равона гардидааст, ки аз ҷор Ҷарбоб иборат мебошад. Маориф, ба ақидаи диссертант, имрӯз дар қишварҳои пешвари ҷаҳон яке аз омилҳои стратегии рушди наслҳо ва умуман ҷомеа шинохта мешавад. Дар ҳаётни ҳар як шаҳс он дурнамои навро боз мекунад, шаҳсиятро такомул медиҳад, ҳамҷунин доираи муошират ва тарзи зиндагиро батадриҷ тағйир дода, дар ҳаёти ҳар як шаҳс нақши муҳимро мебозад. Маориф ҳамчун ҷузъи муҳимми раванди иҷтимоишавии фардҳо – омӯзиши инсон ба мақсади интиқоли дониш ва арзишҳои андӯхташуда мебошад, баромад мекунад. Дастрасӣ ба таълим яке аз арзишҳои бунёдии инкишофи ҷамъиятии мусоир гардидааст. Ин то андозаи зиёд бо рушди ҳуди таълим ва аҳамияти маърифатнокӣ дар фаъолияти ҳаётни ҳар як инсон алоқаманд аст.

Диссертант қайд мекунад, ки бо кумаки низоми маориф дар қишвар азхудкунии арзишҳои боаҳамият дар шуури фард амалӣ мешавад. Табиист, ки азбаски ҷунин азхудкунии арзишҳои ҷамъиятий ва афзалиятҳои арзишӣ дар инсон тули ҳаёташ мегузарад, маҳз он иҷтимоишавии бомуваффақияти шахро муайян месозад.

Дар диссертатсия натиҷаи таҳқиқоти сотсиологӣ доир ба масъалаи **«Арзишҳои маориф дар муҳити ҷавонони мусоир»** васеъ истифода ва

таҳлил шудаҳаст. Максади пурсиш омӯзиши афкори чомеа оид ба арзишҳои маориф ва маърифатнокии ҷавонон мебошад. Яъне, муайян намудани сатҳи донишу малакаи ҷавонони муосир, майлу рагбати онҳо нисбати таҳсил дар муассисаҳои таҳсилоти миёна, миёнаи қасбию олий ва гайра. Аз натиҷаи ин таҳқиқот метавон сатҳи маълумотнокии аҳолӣ, баҳусус, сатҳи маърифатнокии ҷавононро муайян намуд, ки имрӯз мавқеи маориф дар стратегияи ҳаётӣ насли наврас чигуна аст ва дар муҳити онҳо бо арзишҳои гуногуни худ қалом накшро мебозад.

Ба ақидаи диссертант мағҳуми «стратегияи ҳаётӣ» дар радифи мағҳумҳои гуногун ҷойи маҳсус ишғол карда, дар ҳолатҳои гуногуни зиндагӣ ба кор бурда мешавад. Мақсади асосии он амалий намудани амалҳои ба ҳам алоқаманди дарозмуддат барои ба даст овардани натиҷаи дилҳоҳ мебошад. Мазмуни стратегияи ҳаётиро маҷмӯи қарору қоидаҳое ташкил медиҳанд, ки барои муайян намудани самти фаъолият дар зиндагӣ истифода бурда мешаванд. Мутаассифона, дар замони муосир қисмати зиёди ҷавонон қобилияти аз ҷиҳати стратегӣ муайян намудани ояндаи худро надоранд. Онҳо кӯшиш мекунанд, ки худро ба ҷараёни зиндагие, ки паси сар намуда истодаанд, мутобик намуда, якҷо бо маҷрои зиндагӣ шино кунанд.

Аҳамияти омӯзиши стратегияи ҳаётӣ ва амалисозии он, аз ҷумла роҳи таълимии ҷавонон, аввал, бо он алоқаманд аст, ки ин раванд ҳалқаи ҷудонопазири механизми тавлиди соҳтори ҷамъиятӣ аз ҳисоби насли нав мебошад; дуюм, ҷориҷавии он, маҳсусан, дар давраи муосири таҳаввулоти ҷамъиятӣ, бо зиддиятҳои иҷтимоӣ ҳамроҳ аст, ки дар сатҳи муайяни воқеяти иҷтимоӣ ба амал меоянд (дар оила, дар маркази аҳолинишин, минтақа ва умуман ҷомеа); сеюм, ин аз рӯи миқёс соҳаи муҳими созиши манфиатҳои фард ва ҷомеа мебошад.

Раванди тағиӣи стратегияи ҳаётӣ ҷавонон ва мутобиқати онҳо бо ҳаёти иҷтимоӣ–иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ яке аз қисматҳои таркибии ҳамгирои умумии иҷтимоӣ мебошад ва самту суръати он ҳам ба инкишофи худи ҷавонон ва ҳам ба рушди ҷомеа таъсир мерасонад. Аз як тараф, ҷавонон чун субъекти иваз қардани насл, дар натиҷаи фаъолнокии бошуурони худ таҷрибаи иҷтимоиро қасб мекунанд, онро таҷдид менамоянд ва ба насли минбаъда интиқол медиҳанд. Аз ҷониби дигар, ҷавонон яке аз захираҳои тавонманди ҷомеа мебошанд, ки аз мутобиқати иҷтимоӣ ва сафарбаршавии онҳо қобилияти ҳаётӣ ҷомеа вобаста аст.

Этимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ва хулосаҳои ҳосилшуда, пеш аз ҳама, бо мутобиқати усуљҳо ва методологияи таҳқиқот бо ҳадафу вазифаҳои диссертатсия асоснок карда мешаванд. Дар диссертатсияи мазкур миқдори зарурии адабиёти илмии ба мавзуъ даҳлдор истифода гардидааст. Муаллиф дар ҷараёни таҳқиқот андешаҳо ва хулосаҳои олимони хориҷи ва ватаниро ба таври фаровон истифода бурдааст.

Саҳми унвончӯ дар коркарду корбурди сарчашмаҳои назариявӣ, чамъбости натиҷаҳои таҳқиқотҳои сотсиологӣ, таҳияи мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо оид ба мавзӯи диссертатсия зохир мегардад.

Автореферат ва мақолаҳои илмӣ комилан мазмуни диссертатсияро инъикос мекунанд.

Диссертатсияи Назирова Марҳамат Назаровна дар мавзӯи “Маориф дар низоми арзишҳо ва стратегияи ҳаёти ҷавонон (дар мисоли Тоҷикистон) кори мустақил буда, сатҳи назариявӣ ва аҳамияти амалии он ба талаботҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувоғиқ буда метавон ба ҳимоя барои дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 22.00.04 – Сохтори иҷтимоӣ, ніҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) пешниҳод шавад

Роҳбари илмӣ, узви вобастаи АМИТ,
доктори илмҳои сотсиологӣ, профессор,
мунири шуъбаи сотсиологияи Институти
фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуки ба номи
А.Баҳоваддинови АМИТ
afkor@mil.ru
+992 508 68 78 (моб.)

Ш.Шоисматуллоев

Имзои Ш. Шоисматуллоевро
тасдиқ мекунам
Нозари кадро

Шозедов X

